

“L’important per a la cultura catalana és fer les coses bé”

Salvador Giner és president de l’Institut d’Estudis Catalans, institució que, amb la Generalitat, forma el patronat de l’Institut Ramon Llull, organitzador de la presència catalana a Frankfurt. Valora la importància de la Fira i descriu possibles estratègies d’internacionalització de la cultura catalana.

L’Institut és l’acadèmia de les ciències...

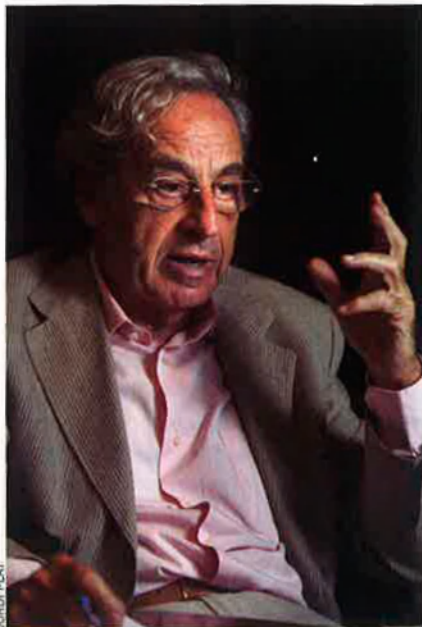
—... i les humanitats dels Països Catalans.

—Sereu a Frankfurt?

—Sí. Alguns presidiran una taula rodona, com és el meu cas; alguns membres intervindran en diverses activitats; i hi tindrem un estand, com algunes altres editorials. No oblidem mai que Frankfurt és una fira comercial. Res més. Anirem allà, molt contents, a veure com es projecta la cultura i la literatura catalana. Nosaltres hi tindrem un estand on serà present la cultura científica en llengua catalana. És una posició important però modesta. No cal fer-ne un gra massa. Cal comprendre que Frankfurt és una fira comercial on un any hi ha la cultura índia, un altre la cultura xinesa i un altre, la nord-americana. Ara ens ha tocat a nosaltres i ho farem tan bé com puguem.

—Voleu dir que no cal esperar-ne grans coses, de Frankfurt?

—Avui dia, si en una fira comercial hi dediques un any a la cultura australiana i un altre a la cultura nord-americana, una gran i una de petita, no vol dir que aquestes cultures s’hagin projectat al món per sempre més. Andy Warhol deia que “tots tenim dret a ser famosos, però quinze minuts cadascun”. Hem

d’entendre que avui serem nosaltres i l’endemà, els italians o els serbo-croats. I no passa res. És una oportunitat magnífica, però l’endemà ja serà una altra cosa. Per exemple: les obres de Mercè Rodoreda es venen molt, tenen un èxit internacional molt gran, tant si hi ha Frankfurt com si no. I no dic pas que no calgui Frankfurt.

—De moment, sí que ha propiciat unes quantes traduccions d’èxit, com

Pedra de tartera, de Maria Barbal, o *Les veus del Pamano*, de Jaume Cabré.

—Sí, sí. Està molt bé. El cas de Maria Barbal i Cabré són molt interessants. *Camí de sirga*, de Jesús Moncada, és un èxit a tot arreu. Allò que hem de fer els catalans és qualitat. Un exemple humilíssim: jo vaig fer un llibre en català, un treball de sociologia, i el van traduir fa molts anys al francès perquè a la Fira de Frankfurt un senyor el va veure i li va fer gràcia. Edicions 62 va enviar un munt de llibres a Frankfurt i gràcies a això el primer llibre meu que es va traduir a una altra llengua era un llibre escrit en català. Per a mi, que tenia 28 o 29 anys va ser important. Per al *Tirant lo Blanc* o per a Carme Riera no cal Frankfurt, però a alguns altres casos sí que els anirà molt bé.

—Hi ha cap mancança del país o de la cultura catalana que impedisca el reconeixement internacional que mereixen alguns autors.

—Honestament, no ho sé. Depèn de la qualitat. Avui dia no veig que no sigui possible obtenir notorietat internacional. L’important és fer les coses bé: en química, en física, en matemàtiques i en arquitectura i en narrativa. Els nostres arquitectes no han tingut mai cap dificultat per a triomfar internacionalment. I no vull dir noms, però els arquitectes catalans són molt patriotes i afirmen la seva catalanitat allà on van. Però el primer pas és que l’obra sigui ben feta. Això també passa a les arts plàstiques: Miquel Barceló i Perejaume, per exemple. Potser és que són d’impacte immediat. La música també. Xavier Montsalvatge, Mompou i el compositor alacantí Oscar Esplà els he sentits moltes vegades a la BBC —jo he estat a Anglaterra molts anys. És qüestió de ser bo. Fins i tot, hi ha gent que s’ha projectat internacionalment que aquí no saben qui són: per exemple, en Mascaró: el catedràtic de sànscrit de Cambridge. Si vas a Londres i et compres un Penguin, la millor traducció a l’anglès que pots trobar, de *The Upanishads* [texts sagrats de l’hinduisme] és d’en Joan Mascaró, un senyor de Mallorca que era catedràtic allà i aquí ha estat ignorat tota la vida.

—Cadascú el seu gra de sorra.

—Tots els qui som d’aquest país tenim una certa lleialtat i ho explicarem. Si voleu, aquesta fórmula és una mica

individualista. Tot i que jo no ho sóc: encara sóc membre de l'Anglo-Catalan Society anglesa, que és una institució que té trenta anys o més de militància acadèmica catalana. I ara hi ha la North American Catalan Society, que no es mira el melic, sinó que malda perquè els diversos departaments de llengües romàniques facin classes de català, biblioteques de català, etcètera. Jo vaig anar a Chicago a estudiar, quan en Joan Coromines encara hi era, i la secció de català era extraordinària: hi havia de tot. Ell feia una llista cada setmana de què s'havia de demanar i tot es comprava.

—**Déu n'hi do, la Universitat de Chicago.**

—Hi ha més càtedres de català allà que a Espanya. Una cosa peculiar.

—**És més gran la producció científica que s'internacionalitza que no la producció artística que travessa fronteres?**

—Penso que al món hi ha un procés de desnacionalització. En ciència ja s'ha desnacionalitzat. No hi ha una matemàtica catalana. Ha hagut un temps de nacionalisme en música (Béla Bartók o Sibelius, de qui diuen que fa música fina —jo més aviat penso que la música fina és sibeliàna—), però crec que els darrers anys la globalització ha portat la desnacionalització. Els grafitaires de Nova York, Berlín o Barcelona són diferents? Una paret pintada aquí al costat: si només veus allò sabries si ets a Alacant, Nova York, Granada o Hèlsinki? La nacionalitat es dilueix. La cuina tex-mex no és ni texana ni mexicana. Hi ha una obsessió per allò que és autèntic o genuí. Què és autèntic? Jo no ho sé.

—**Però quan la llengua és l'eina d'expressió artística, la cultura sí que té una denominació d'origen implícita.**

—El que ens queda és la llengua. La religió, no. A Polònia, com que es troben entre els luterans alemanys i els ortodoxos russos, la religió catòlica és part de la identitat nacional. Aquí no. La cultura popular? Tampoc. Aquí, a Barcelona, a Sarrià, hi ha el carrer del Trinquet, perquè s'hi jugava. La gent creu que és estrictament valencià, però aquí es jugava al trinquet. S'ha anat reduint a poc a poc i ara només s'hi juga a València. El kilt: els escocesos se'l van copiar dels romans, quan aquests

JORDI PLAY

"És una oportunitat magnífica, però l'endemà ja serà una altra cosa. Per exemple: les obres de Mercè Rodoreda tenen un èxit internacional molt gran, tant si hi ha Frankfurt com si no."

construïen la muralla d'Adrià. Els escocesos s'hi van fixar i els va agradar. És com els bombins que duen les dones peruanes. Van veure que en duïen els enginyers anglesos del ferrocarril i els va agradar. Ara són símbols nacionals.

—**Voleu dir que, per a defensar la cultura catalana, cal fer-la atractiva als nouvinguts i als estrangers?**

—L'hem de fer important. Si en un moment determinat podem exhibir la nostra cultura, de manera efímera, com a Frankfurt, ho hem d'aprofitar, però sobretot hem de fer bona filosofia, bona ciència, bona poesia, bona pintura. Aquesta acadèmia, per exemple. No ha de ser un lloc per trobar-se els savis, no únicament. Hem de fer bones publicacions, que les nostres revistes es respectin, que els savis importants hi vinguin: com quan en vam fer la inauguració, ara fa poc, que va venir en Joan Massagué, un dels oncòlegs més importants del món, director de l'Sloan-Kettering de Nova York, i, amb un català perfecte, va fer un discurs, orgullós de ser membre de l'Institut, i ens parlà del càncer. Jo vull que em parli del càncer. No fem volar coloms. Si celebrem el centenari, és una altra cosa: és humà que ens presentem.

—**Heu fet el centenari i teniu una exposició aquí, a la seu barcelonina del IEC, i també a la Universitat de València.**

—A València no hi baixa tota. Aquí és completa. També la portarem a Madrid. I abans la vam dur a Girona, a Meritxell i a més llocs.

—**Ara el IEC té cent anys. Amb l'actual estructura pot funcionar al segle XXI?**

—L'Institut ha canviat i ha canviat l'ambient en el qual vivim. L'any 1907 l'Institut havia de crear un servei arqueològic, una biblioteca nacional, un servei meteorològic, un de sismogràfic, un de cartogràfic, la Universitat Autònoma. Amb això omplien buits espantosos, que produeixen vertigen. Amb molt pocs diners, l'Institut es constitueix i una colla de savis fan tot això i més. Però avui dia hi ha universitats, hi ha laboratoris... Tot i això hem creat fa uns quants anys el Centre de Recerca Matemàtica i no dic que demà no en creem un altre. De fet, us avanço que es va creant l'Observatori de la Recerca als Països Catalans. No hi ha res per a tot el territori. El gran observatori de la ciència, que t'ha de permetre entrar-hi i veure què fan a la Universitat d'Elx o a la de Perpinyà, i que serà en català i amb moltes coses en anglès. Això ho farem, però no podem aspirar a fer un sincrotró: si construeixen un sincrotró al Vallès, nosaltres hi volem dir la nostra i treballar al patronat corresponent, però no podem fer més.

—Ni ha de ser la vostra missió.

—Però tenim molta feina. Ara hem fet el segon volum de la *Història de la Ciència als Països Catalans*, entre nosaltres i la Universitat de València. Una obra extraordinària. Anem omplint un buit. I hem de ser la primera editorial científica catalana i fer debats d'altura, sobre demografia, immigració o el futur de la ciència. No serem populars com un equip de futbol però fem la nostra feina. Imagineu-vos que no existíssim. A mi em neguiteja el futur, però em neguitejaria molt més la idea que aquest país deixés de tenir l'Institut. La mera existència d'una acadèmia reconeguda internacionalment és molt important. No fa gaire vaig rebre aquí el president de l'American Academy of Sciences que va venir humilment a saludar el seu col·lega, el president de l'acadèmia catalana. Aquesta normalitat és la que m'interessa. Que som un país petit? Holanda també, Croàcia és petita i Lituània és petita i totes tenen acadèmies nacionals. És la qualitat dels seus membres allò que és important.

—I tots els àmbits i territoris hi són representats?

—Cap acadèmia del món no representa el cent per cent dels seus científics. Però puc dir amb tranquil·litat que el grau de representativitat en el món de la ciència i la cultura catalana és elevadíssim. Potser més elevada que la de països del nostre entorn.

—Per què?

—Perquè un senyor que, a Itàlia, no es preocuparia de l'acadèmia, aquí li fa il·lusió i es fa acadèmic. Aquesta identificació dels científics i els savis amb l'acadèmia ens dona més representativitat. És una forma de religió. Com ja ho he dit en un llibre, *Cultura catalana. El sagrat i el profà*, ho puc repetir. Hi ha la banda profana, de la lluita per la vida, de la quotidianitat, però també d'una certa sacralitat. Les nacions tenen sacralitat. Això és ambivalent: pot portar al fanatisme, però també pot empènyer a fer alguna cosa pel teu país i pels altres: superar d'alguna manera l'egoisme individualista de la gent. Això està molt bé. I si cases aquest sentiment de fraternitat i de país amb la recerca científica produeix coses que estan molt bé.

Alex Milian

L'illa misteriosa

L'opinió de **Joan-Lluís Lluís**

Tinc molta enveja dels australians, togolesos, coreans, noruecs i brasilers que gràcies a Frankfurt descobriran l'existència de la literatura catalana. Els esforços per aconseguir de ser convidats d'honor en aquesta fira representen, *in fine*, un regal majestuós fet al món, aquest món que en gran part ignora l'existència de Catalunya. O si més no de Catalunya com a potència literària en una llengua pròpia. En aquest planeta globalitzat en què sembla que ja no quedi res més per descobrir sinó alguna espècie amagada de cranc de riu o de saltamartí silvestre, vet aquí que sorgeix una illa misteriosa que no sol figurar als mapes disponibles al comerç, poblada d'una gran densitat d'escriptors, d'editors i de lectors.

A partir d'ara els amants de la literatura d'arreu del món, professionals o afeccionats, hauran de fer la feina de sempre, amb la meticulositat i la impaciència dels grans exploradors: indexar, classificar, analitzar, valorar totes aquestes obres noves, aquests autors vinguts d'allò que pensaven ser un territori ja conegut i catalogat. Serà una feina engrescadora, que els reservarà moments d'emoció, d'entusiasme, d'admiració, potser també d'empipament, i que els permetrà de preguntar-se, també, per què aquesta illa ha perdurat tant de temps fora de la mirada de la majoria, visible només per uns quants iniciats. Tinc molta enveja d'aquells que ens descobriran, perquè seran més rics al nostre contacte.

Humilitat i orgull

L'opinió de **Maria Antònia Oliver**

He estat dues vegades a la Fira del Llibre de Frankfurt i la impressió que me n'ha quedat ha estat: humilitat. Hi ha tants i tants de llibres, que per força t'hi has de sentir humil. I diuen que, cada any que passa, la fira és més gran. I els firaires alternatius ja hi tenen el seu pavelló, ja no són tan alternatius...

La fira és un negoci, com totes les fires. És un negoci mundial, multicultural, i enguany els catalans hi som els convidats d'honor. I això ens servirà perquè els editors, els agents literaris i els mitjans de comunicació sàpiguen d'una punyetera vegada que existim, que tenim una llengua pròpia que serveix per a tot, i també per a fer literatura, i que la literatura (com la música, com les arts plàstiques, com la cultura popular, etc.) catalana es perfectament equiparable a la que es fa en francès, en alemany, en italià. La fira és un muntatge que, només d'esquillada, té a veure amb la feina que fem, tots sols, a casa nostra, els escriptors. Però els escriptors volem ser llegits, volem ser traduïts, volem ser tractats, no pas com a escriptoretjos de segona o de tercera (perquè no som tan coneguts), sinó com allò que som: escriptors amb una cultura i una llengua mil·lenària, oberts al món, mestissos i orgullosos. Tenc cinc llibres traduïts a l'alemany. Aniré a Frankfurt amb la humilitat amb què en vaig sortir la primera vegada. Però contenta de poder assistir a un esdeveniment que esper que serveixi d'alguna cosa positiva per a la nostra literatura, malgrat allò que n'hagin dit alguns diaris i alguns escriptors.